

ZHAO GANG
Beijing Foreign Studies University
Pekin

Profesor Yi Lijun

Coraz rzadziej się zdarza, żeby jedna osoba kształtowała oblicze jakiegoś kierunku badań naukowych w danym kraju. Pani profesor Yi Lijun jest właśnie taką osobą.

Nie mam zamiaru umniejszać zasług innych profesorów, którzy tworzyli lub współtworzyli polonistykę na Pekinśkim Uniwersytecie Języków Obcych (Beijing Foreign Studies University). Wręcz przeciwnie, trzeba wyraźnie podkreślić, że profesor Yi Lijun była jeszcze za młoda, żeby być chociaż świadkiem momentu powstania polonistyki chińskiej, która narodziła się już w 1954 roku. Ona w tym roku miała właśnie wyjechać do Polski na studia. Zasłużonymi założycielami katedry języka polskiego na PUJO byli Xiao Huimin i prof. Cheng Jizhong, którzy godni są najwyższego szacunku i wiecznego upamiętnienia.

Profesor Yi Lijun urodziła się 4 grudnia 1934 r. w powiecie Huang Gang, prowincji Hu Bei. Dzieciństwo miała typowe i nietypowe jak na ówczesne Chiny. Typowe, bo od 1937 do 1945 roku duża część terytorium Chin znajdowała się pod okupacją japońską, w tym także jej rodzinne miasto, i dlatego aż do dzisiaj w pamięci z lat dzieciństwa Pani Profesor tkwią doświadczenia lat wojennych. Nietypowe, bo w owych latach dziewczynki ze zwykłych rodzin raczej nie miały okazji chodzić do szkoły, jednak jej ojciec był oświeconym człowiekiem i zachęcał córkę do pobierania nauki. Dzięki decyzji ojca Chiny mają dziś wybitną tłumaczkę i badaczkę literatury polskiej, a Polska ma zasłużoną „Ambasador Polszczyzny”¹ w Chinach.

¹ Tytuł Honorowego Ambasadora Polszczyzny poza Granicami Kraju, ustanowiony przez Prezydium Rady Języka Polskiego, Profesor Yi Lijun otrzymała w listopadzie 2008 roku.

W roku 1953 Yi Lijun rozpoczęła swoje studia na Wydziale Filologii Chińskiej prestiżowego Uniwersytetu Wuhańskiego, gdzie spędziła tylko rok, bo szybko pojawiła się okazja, która całkowicie zmieniła drogę jej życia.

Od 1950 r., czyli rok po powstaniu Chińskiej Republiki Ludowej i nawiązaniu stosunków dyplomatycznych między ChRL a Polską, rząd chiński zaczął wysyłać stypendystów do Polski na studia na przeróżnych kierunkach. W składzie pierwszej siedmioosobowej grupy stypendystów był student Xiao Huimin urodzony w 1924 r. W 1950 r. pojechał do Polski na Uniwersytet Warszawski studiować polonistykę na Wydziale Humanistyki. Kiedy wyjeżdżał z Chin, miał już 26 lat. W 1954 r. po powrocie do kraju zaczął pracować na Uniwersytecie Pekińskim jako wykładowca języka polskiego; współpracował z nim polski lektor, Leszek Cyrzyk. Pierwsza grupa studentów polonistyki pekińskiej liczyła 20 osób. Wśród nich był student – Cheng Jizhong, który został później kierownikiem katedry języka polskiego i przez wiele lat czuwał nad jej rozwojem.

Zatem w momencie, kiedy Yi Lijun wybierała się do Polski na studia polonistyczne, w Chinach istniała już możliwość kształcenia specjalistów z zakresu języka polskiego. Sam fakt, że równolegle kształciło się studentów polonistyki w kraju i w Polsce, świadczy o dużym zapotrzebowaniu w owym czasie w Chinach na ludzi znających język polski. W grupie studentów, którzy razem z Yi Lijun wybrali się do Polski, był młody student fizyki atomowej – Yuan Hanrong, przyszły mąż Pani Profesor i ważny partner w późniejszej pracy tłumaczeniowej.

W latach 1954–1960 Yi Lijun studiowała na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Warszawskiego, specjalizując się w zakresie filologii polskiej; po zdaniu wszystkich egzaminów i obronie pracy dyplomowej uzyskała tytuł magistra. W czasie studiów przeczytała mnóstwo książek, sześć lat studiów w Polsce przyczyniło się do stworzenia solidnego fundamentu znajomości języka polskiego.

Po powrocie do kraju pracowała najpierw w sekcji radziecko-wschodnioeuropejskiej Chińskiego Radia Międzynarodowego jako redaktorka i dziennikarka. W 1962 roku przeniosła się do ówczesnego Pekiego Instytutu Języków Obcych (dzisiejszy Pekiego Uniwersytet Języków Obcych) i pracuje tam do dnia dzisiejszego, z jedyną dwuletnią przerwą, kiedy była lektorką języka chińskiego w katedrze sinologii na Uniwersytecie Warszawskim.

Profesor Yi Lijun sama przyznaje, że jej zainteresowanie literaturą narodziło się już w okresie dzieciństwa. A rok studiów na kierunku filologii chińskiej na Uniwersytecie Wuhańskim nie tylko pogłębił jej wiedzę o literaturze

chińskiej, ale jeszcze bardziej podniósł jej umiejętność posługiwania się językiem chińskim, co bardzo sprzyjało w późniejszej pracy nad tłumaczeniem literatury. I dlatego też często powtarza, że dla uczących się obcego języka poziom znajomości swojego ojczystego języka jest szczególnie ważny.

Literatura polska zaczęła interesować Chińczyków na początku XX stulecia. Chiny były wówczas zagrożone zagraniczną inwazją. Chińczycy podziwiali odwagę i bohaterstwo okazywane w kolejnych buntach Polaków przeciw zaborcom i zaczęli w literaturze polskiej szukać ducha Polaków, dzięki któremu naród ten ocalał, a jego kultura – została utrwalona. Pierwszym człowiekiem, który zainteresował się literaturą polską i z entuzjazmem przedstawiał ją chińskim czytelnikom, był znany pisarz Lu Xun. Kilka razy pisał o literaturze polskiej i sam ją trochę tłumaczył. Potem w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku, szereg polskich dzieł literackich zostało przetłumaczonych na język chiński, ale za pośrednictwem trzeciego języka. Druga połowa lat trzydziestych i całe lata czterdzieste, jak wiadomo, nie sprzyjały pracy tłumaczeniowej.

W latach pięćdziesiątych przełożono niemal polskie dzieła na język chiński, ale głównie z języka trzeciego – angielskiego lub rosyjskiego. W latach sześćdziesiątych i pierwszej połowie lat siedemdziesiątych, w związku z pogarszającymi się stosunkami politycznymi między Chinami a Polską i tzw. rewolucją kulturalną, która trwała od 1966 do 1976 r., zupełnie przestała istnieć możliwość publikowania literatury obcej w języku chińskim.

Mimo wcześnie zrodzonego zainteresowania literaturą polską, tak naprawdę Profesor Yi Lijun zaczęła publikować swoje tłumaczenia dopiero od lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia. Wcześniej też tłumaczyła, ale bardziej dla własnej przyjemności.

W 1976 r., po dziesięcioletniej przerwie, jako pierwszy przekład z literatury obcej została wydana III część *Dziadów* Adama Mickiewicza w tłumaczeniu Yi Lijun. Książka ta nie tylko była początkiem pracy translatorskiej Yi Lijun, dała również początek ogromnemu rozkwitowi tłumaczeń zagranicznej literatury w całym Chinach. Profesor Yi Lijun w swym dorobku translatorskim ma ogromną ilość przekładów literatury polskiej, m.in.: *Dziady* A. Mickiewicza (1976), *Sława i chwała* J. Iwaszkiewicza (we współpracy z Pei Yuanin, 1986), *Wybór poezji polskiej XX wieku* (1992), *Krzyżacy* H. Sienkiewicza (we współpracy z Zhang Zhenhui, 1996), *Ogniem i mieczem* H. Sienkiewicza (we współpracy z Yuan Hanrongiem, 1997), *Pan Tadeusz* (we współpracy z Lin Hongliangiem, 1998), *Potop* H. Sienkiewicza (we współpracy z Yuan Hanrongiem, 2001), *Prawiek i inne czasy* O. Tokarczuk (we współpracy z Yuan Hanrongiem, 2003), *Ferdydurke* W. Gombrowicza (we współpracy

z Yuan Hanrongiem, 2003), *Dom dzienny, dom nocny* O. Tokarczuk (we współpracy z Yuan Hanrongiem, 2007) i inne. Oprócz wyżej wymienionych ogromnych dzieł przetłumaczyła też wiele krótszych utworów, takich jak: *Moja córeczka*, *Na placówce dyplomatycznej* T. Różewicza; *Noc podniebna*, *Profesor Spanner*, fragmenty z *Dzienników* Z. Nalkowskiej; *Tatarak*, *Bilek*, *Zygfryd*, *Pozjomka*, *Żelazowa Wola*, *Nocleg w górach*, *Młyn nad Lutynią* J. Iwaszkiewicza; *Wybór opowiadań* S. Mrożka; *Rok 1835* M. Konopnickiej; *Ważne sprawy* M. Kuncewiczowej; fragmenty z *Dzienników* M. Dąbrowskiej; *Plankton doktora* X.M. Hlaski; *Chustka* J.B. Ożoga; *Pliszka*, *Noce Ariadny* W. Żukrowskiego; *Ptak nocy* S. Stanucha; *Chłopak na opak*, *czyli z pamiętnika pechowego Jacka* H. Ożogowskiej; *Zwyczajstwo Antka* A. Kamińskiego; fragmenty z *Dzienników* W. Gombrowicza oraz wiele utworów z literatury dziecięcej.

Dzięki ciężkiej pracy Yi Lijun i jej kolegów, a przede wszystkim jej męża – profesora Yuan Hanronga, chińscy czytelnicy po raz pierwszy mogli poznać wymienione wyżej arcydzieła literatury polskiej przetłumaczone bezpośrednio z języka polskiego.

Tłumacze literatury uzyskali kiedyś w Chinach wysoką pozycję. Ci ze starszego pokolenia sami byli literatami. Od dwudziestych do pięćdziesiątych lat ubiegłego wieku pełnili w społeczeństwie chińskim rolę Prometeusza. To oni mieli okazję czytać książki z innych krajów i mogli decydować, co przedstawić swoim rodakom. Rewolucja zwana „Ruchem Czwartego Maja”, rozpoczęta 4 maja 1919 r., otworzyła okres chińskiego oświecenia. A jednym ze znamienitych osiągnięć tego okresu jest ogromna ilość przetłumaczonych dzieł literackich z krajów europejskich, m.in z Polski. Wtedy i w następnych latach zawód tłumacza był bardzo poważany. Przekłady literackie z owego okresu rzeczywiście były świetne i cieszą się uznaniem po dzień dzisiejszy. Jednak ta sytuacja już dawno się zmieniła. W miarę rozwoju dydaktyki języków obcych tłumaczenie literackie z takich popularnych języków, jak angielski, francuski czy rosyjski na chiński przestało być własnością małego grona tłumaczy. W dniu dzisiejszym na zamówienie wydawnictw tłumaczą powieści i to w bardzo szybkim tempie najczęściej studenci. Trudno oczywiście mówić w tym przypadku o jakości przekładów, bo ci tłumacze, mimo że świetnie opanowali dany język, mają swoją piętę Achillesową – ich poziom języka chińskiego jest niezadowolający. W przypadku popularnych języków tłumaczenie literackie staje się coraz częściej produktem rzemieślniczym, a nie dziełem sztuki.

Język chiński i język polski różnią się od siebie tak bardzo, że wzajemne ich tłumaczenie stanowi dużo większe wyzwanie niż tłumaczenie z polskiego na jakiś inny język indoeuropejski, np. angielski. Piękno języka chińskiego

polega na jego zwiezłości, dużej ilości metafor, przerośni, przesadni, a wreszcie rymach i tonacji. A język polski tak jak wiele innych języków europejskich lubi długie zdania z wieloma określeniami. Z drugiej strony nie lubi zbyt wielu metafor, przesadni. Pojawia się zatem problem, ponieważ kiedy czasami dosłownie tłumaczy się utwór literacki z polskiego na chiński, jest on dla chińskiego czytelnika „nudny”. Tłumacz musi dodawać bądź zmieniać słowa czy konstrukcję zdania. W tłumaczeniach w drugą stronę jest podobnie, jeżeli dosłownie tłumaczymy jakiś chiński tekst na język polski, dla Polaków ten tekst może być z kolei zbyt kwiecisty. Ominięcie tego typu trudności wymaga już właśnie wysokiego poziomu znajomości języka chińskiego i polskiego.

Drugie wielkie wyzwanie dla tłumaczy literatury polskiej to różnice kulturowe. Kultura polska, należąca do kultury chrześcijańskiej, jest zupełnie inna niż kultura chińska. Wiele ważnych elementów dla kultury polskiej nie ma odpowiedników w kulturze chińskiej. Jeśli jakiś tłumacz nie potrafi dobrze rozwiązać tego problemu, jego przekład będzie budził wątpliwości.

Profesor Yi Lijun, należąca do starszego pokolenia tłumaczy literackich, zwraca szczególną uwagę na piękno języka używanego w przekładach. Jak już wspomnieliśmy, studiowała filologię chińską w młodości, co dało jej solidną znajomość języka chińskiego. Tłumacząc dzieło literackie, zawsze starała się jak najlepiej zachowywać charakter językowy tego dzieła. Na przykład, gdy tłumaczyła powieści historyczne Sienkiewicza, starała się używać języka przybliżonego do języka chińskich powieści historycznych. To czyni przekład bardziej naturalnym.

Oprócz tłumaczenia literackiego profesor Yi Lijun zajmuje się też krytyką literacką; do tej pory opublikowała ponad 60 artykułów krytycznoliterackich z zakresu polonistyki. Jest autorką dwóch monografii: *Zarys historii powojennej literatury polskiej* i *Literatura polska*. Z artykułów krytycznoliterackich ważniejsze to: *O współczesnej prozie polskiej*, *O współczesnej dramaturgii polskiej*, *O poezji polskiej XX wieku*, *Polska literatura od lat siedemdziesiątych*, *Polski realizm socjalistyczny przed i po „odwilży”*, *Polska literatura kobieca*, *O historycznej powieści Henryka Sienkiewicza „Quo vadis”*, *Jarosław Iwaszkiewicz i jego powieść „Sława i chwała”*, *Wiecznie promienisty jak słońce – w 140. rocznicę śmierci Adama Mickiewicza*, *Laureatka Nagrody Nobla 1996 r. – polska poetka Wisława Szymborska*, *Ponowne czytanie „Popiołów” Stefana Żeromskiego*, *Zbuntowana dusza – o „Ferdynandzie” Witolda Gombrowicza*, *Zbliżyć się do Czesława Miłosza*, *O życiu i twórczości J. Słowackiego* i inne.

Praca i wysiłek profesor Yi Lijun są wysoko cenione przez Polskę i Chiny. Dwukrotnie została uhonorowana polskim odznaczeniem Zasłużony dla Kultury Polskiej (1984 i 1997); w roku 1995 otrzymała tytuł Wzorowy Nauczyciel

ciel Miasta Pekinu; w roku 2000 Prezydent RP odznaczył ją Krzyżem Kawalerskim Orderu Zasługi RP, w 2004 Minister Edukacji Narodowej i Sportu RP Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Również w 2004 roku Zarząd Główny Ogólnochińskiego Stowarzyszenia Tłumaczy uhonorował profesor Yi tytułem Seniora Zawodu Tłumacza Literatury Obcej. W roku 2006 Pekijski Uniwersytet Języków Obcych uhonorował ją tytułem Najznakomitszego Nauczyciela, a w roku 2007 otrzymała tytuł Najznakomitszego Nauczyciela Szkół Wyższych Pekinu. W roku 2007 Minister Spraw Zagranicznych przyznał jej dyplom za wybitne zasługi dla promocji Polski w świecie, a Zarząd Stowarzyszenia Autorów ZAiKS nagrodę za wybitne osiągnięcia w dziedzinie przekładu literatury polskiej. W roku 2007 otrzymała tytuł doktora *honoris causa* Uniwersytetu Gdańskiego za „oryginalność sposobu prezentacji literatury polskiej w Chinach poprzez heroiczną pracę translatorską, wychowanie wielu pokoleń chińskich polonistów i wzorcową działalność organizacyjną w zakresie współpracy naukowej z polskimi ośrodkami akademickimi”.

W roku 2008 nominowana przez Marszałka Senatu RP otrzymała honorowy tytuł „Ambasadora Polszczyzny” przyznany przez Radę Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk za wieloletnie krzewienie języka polskiego i literatury polskiej w Chinach.

W ciągu blisko 50 lat Yi Lijun razem z innymi wykładowcami i lektorami wykształciła blisko 200 absolwentów polonistyki. Niektórzy z nich pełnią już ważne funkcje w instytucjach państwowych, placówkach dyplomatycznych czy w biznesie. W oczach studentów profesor Yi Lijun jest nie tylko wspaniałą nauczycielką, ale także wspaniałym człowiekiem. Wiedza, mądrość i sposobem postępowania zaraża otaczających ją ludzi.

Professor Yi Lijun

The article presents Yi Lijun's translation and academic activity. Yi Lijun is a professor at the Polish Philology Faculty at Beijing Foreign Studies University and a translator of Polish literature into Chinese. She began her scholarly pursuit in this area in 1962 after graduating a university in Poland. During 50 years of this work she educated close to 200 graduates of Polish Philology Faculty. An important contribution of Professor Lijun is promoting among Chinese readers the canon of Polish literature as well as some important contemporary works. Yi Lijun has translated into Chinese works of Mickiewicz, Sienkiewicz, Gombrowicz. She is also an author of numerous critical works concerning Polish literature. Professor Yi Lijun's merits have been highly appreciated by Chinese and Polish governments.

Keywords: Polish studies in China, Yi Lijun, Beijing Foreign Studies University